

שיטת הרמב"ם:

The position of the Rambam is hard to make out. On the one hand it sounds like it's an איסור גזל\ממון. But he also applies the פסול עדות משום חמס to the ללוה?

רמב"ם הלכות עדות פרק י הלכה ד

ועוד יש שם רשעים שהן פסולין לעדות אע"פ שהן בני תשלומין ואינן בני מלקות, **הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס פסולין** שנאמר כי יקום עד חמס באיש, כגון הגנבים והחמסנים אע"פ שהחזיר פסול לעדות מעת שגנב או גזל.. **וכן המלוה ברבית אחד המלוה ואחד הלוה שניהם פסולין לעדות, אם רבית קצוצה עשו הרי הן פסולין מן התורה** ואם אבק רבית עשו הרי הן פסולין מדבריהם,

רמב"ן דברים פרק כג

(כ - כא) לא תשיך לאחריך - גם זו מצוה מבוארת (ויקרא כה לו לז), יוסיף בכאן אזהרה גם ללוה, מה שאין כן בכל דיני ממונות שאם רצה הוא לזוק בנכסיו רשאי, **אבל מפני רגילות החטא הזה יזהיר בו גם הלוה:**

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה רלו

והמצוה הרל"ו היא שהזהיר הלווה שלא ללוות בריבית גם כן. וזה כי אילו לא באה אזהרה ללוה שלא ללוות בריבית היה ההקש שיהיה המלוה עובר כי הוא החומס והלווה בלתי עובר כי הוא רוצה בחמסו ושיהיה זה דומה לאונאה שיעבור עושה האונאה לא מי שנעשית לו האונאה ולכן באה האזהרה גם כן ללוה מללוות בריבית. והוא אמרו יתעלה (תצא כג כ) לא תשיך לאחריך נשך כסף נשך אוכל וכו' ובא הפירוש לא תנשך. ובביאור אמרו בגמר מציעא (עה ב) לווה עובר משום לא תשיך ומשום ולפני עור לא תתן מכשול. כמו שנבאר בזכרנו המצוה היא (ל"ת רצט):

Additionally the rambam makes it clear that he thinks the איסור is a דין צדקה

רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק א הלכה א

מצות עשה להלוות לעניי ישראל שנאמר אם כסף תלוה את עמי את העני עמך, יכול רשות תלמוד לומר העבט תעביטנו וגו' ומצוה זו גדולה מן הצדקה אל העני השואל שזה כבר נצרך לשואל וזה עדיין לא הגיע למדה זו, והתורה הקפידה על מי שימנע מלהלוות לעני שנאמר ורעה עינך באחיך האביון וגו'.

But you can be מוחל just like by גזל:

רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק ד הלכה יג

הורו מקצת הגאונים שהלוה שמחל למלוה ברבית שלקח ממנו או שעתידי ליקח אף על פי שקנו מידו שמחל או נתן מתנה אינו מועיל כלום שכל רבית שבעולם מחילה היא אבל התורה לא מחלה ואסרה מחילה זו ולפיכך אין המחילה מועלת ברבית אפילו ברבית של דבריהם, יראה לי שאין הוראה זו נכונה אלא מאחר שאומרים למלוה להחזיר לו וידע המלוה שדבר איסור עשה ויש לו ליטול ממנו אם רצה למחול מוחל כדרך שמוחל הגזל, ובפירוש אמרו חכמים שהגזלנין ומלווי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן מכלל שהמחילה מועלת.

But you must take ריבית from a גוי, since not taking ריבית is a מתנה and you can't give a גוי a מתנת חנים

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קצח

והמצוה הקצ"ח היא שצונו לבקש ריבית מן הגוי ואז נלוה לו עד שלא נועילהו ולא נעזור לו אבל נזיקהו ואפילו בענין הלואה שנתנה עמו כמו שהזכרנו (ל"ת רל"ה) מעשות כן לישראל. והוא אמרו יתעלה (תצא כג כא) לנכרי תשיך. והנה בא לנו הפירוש המקובל כי זה מצוה לא רשות והוא אמרם בספרי לנכרי תשיך זו מצות עשה ולאחיך לא תשיך זו מצות לא תעשה. ולזו המצוה גם כן תנאין דרבנן. וכבר התבאר פירוש זה במסכת מציעא (עב ב, עא א):

רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק ה הלכה א

העכו"ם וגר תושב לזין מהן ומלוין אותן ברבית שנאמר לא תשיך לאחיך אסור ולשאר העולם מותר, ומצות עשה להשיך לעכו"ם שנאמר לנכרי תשיך מפי השמועה למדו שזו מצות עשה וזהו דין תורה.

+/השגת הראב"ד/ ומצות עשה להשיך וכו' עד וזהו דין תורה. א"א אני לא מצאתי שמועה זו ואולי טעה במה שמצא בספרי (פרשת כי תצא) שנאמר שם לנכרי תשיך זו מצות עשה ופירושו משום דהוה ליה לאו הבא מכלל עשה שלא ישיך לישראל עכ"ל. +

רב מיכאל רוזנצווייג - בשנתון בית יצחק (של ישיבת רבינו יצחק אלחנן)
{דחיית חובת צדקה והאחווה והערבות של איסור ריבית הופכת להגדרת חמס שהוא קרוב (גם אם אינו ממש) לסוג גזל}

ונראה לפרש שאמנם היסוד של איסור ריבית הוא חובת ערבות הדדית שנעוצה בעיקרון הבסיסי של קדושת ישראל. ומשום כך, גם הלוח שמוותר על זכויותיו ועל יישום ערבות זו עובר על איסור חמור משום שמחילתו האישית מערערת את העיקרון היסודי הזה שהוא בעל משמעות רחבה בתודעת כלל ישראל, ושבעי חיזוק מרובה. בכל אופן, הצד הצדקה והערבות הוא הקובע בדיני ריבית בשלב הראשון של הערכת והגדרת טיבו של תחום הלכתי זה הואיל והוא מהווה עצם המחייב.

אולם הרמב"ם הבין שנוסף לחידוש גדול זה, התורה חידשה עוד יותר שדרישה זו הוה כה בסיסית ויסודית שהיא הופכת לזכות ממונית של הלוח עד כדי כך שניצול מצבו הזקוק ע"י המלוה – שהוא תמיד נשך וגם תרבית – הוה מעשה חמס שדומה לגזל! התשתית החזקה והבסיסית של חסד ואחווה וערבות לא נשאר כדבר לפני משורת הדין, אלא היא נהיתה לדבר צפוי ולזכות של כל יחיד בישראל. ולכן בשלב השני, כתוצאה מחובת הצדקה והבעת אחווה של האיסור ריבית, יש גם הגדרת חמס של לקיחת ממון שלא כדין, גם בלי גזל ממש.